

Фадеева О. В.,*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладу**Кременчуцького національного університету імені М. В. Остроградського***Явтушенко К. Р.,***студентка**Кременчуцького національного університету імені М. В. Остроградського*

ПРОБЛЕМА ВІДТВОРЕННЯ ЕМФАТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ

Анотація. Статтю присвячено описові шляхів передачі емпатичних конструкцій з англійської мови на українську. У мовленні емпфаза реалізується в емпатичних конструкціях, які природно сприймаються в їх протиставленні нейтральним конструкціям. Одним із способів привертання уваги адресата до конкретної інформації є підкреслення її окремих фрагментів. За способами створення емпатичності, можна виділити лексичні, граматичні та лексико-граматичні конструкції. Побудова емпфаз стає можливою завдяки тому, що її граматична форма характеризується як денотативним, так і конотативним значенням. До особливих емпатичних конструкцій відноситься ціла низка конструкцій, в яких емпфаза накладається на слово чи словосполучення з певної комунікативної причини (логічної, контрастної, емотивної тощо). Застосування емпатичних конструкцій є характерним не тільки для художнього й публіцистичного функціональних стилів мовлення, а й для наукового й офіційно-ділового, що свідчить про універсальність категорії емпатичності. Для підсилення емоційно-психологічного впливу мовцем використовуються різноманітні емпатичні конструкції. При перекладі на українську мову перекладачеві доводиться не тільки передавати суть повідомлення, а й зберігати прагматичний вплив на реципієнтів. Так, лексичні емпатичні конструкції, які часто вживаються зі словами, що самі по собі звучать емоційно та екстенсивно, у більшості випадків впливають на емоційну сферу реципієнтів. Граматичні емпатичні конструкції завдяки порушенню порядку слів та вживанню незвичних граматичних конструкцій справляють вплив на раціональне, розумове сприйняття слухачів. А лексико-граматичні конструкції можуть впливати як на емоції, так і на розум реципієнтів. Механізм перекладу емпатичних конструкцій на українську мову включає декілька етапів: визначення перекладацьких трансформацій, необхідних для передачі змісту повідомлення, врахування розбіжностей у мовних системах, а також виявлення прихованих смислів висловлення, причин використання емпатичних конструкцій та тих інтенцій, які ставив перед собою мовець. Відтворення більшості емпатичних конструкцій зазвичай не потребує застосування в перекладі трансформацій, але в деяких випадках перекладач повинен використовувати транспозицію, випущення, доповнення або заміну через відмінності в структурах англійської та української мов. Під час перекладу використовується широкий спектр перекладацьких перетворень через відмінності у структурах речення та різних частинах мови. Для перекладу лексико-граматичних емпатичних конструкцій застосовується антонімічний переклад.

Ключові слова: емпфаза, емпатична функція, емпатична конструкція, перекладацька трансформація, лексична одиниця, лексико-граматична конструкція, граматична конструкція.

Постановка проблеми. Емоційна забарвленість і експресивність як усного, так і писемного мовлення в значній мірі досягається емпатичними засобами – фонетичними, граматичними, лексичними або їх комбінаціями, що є невіддільною рисою художнього й публіцистичного стилів. Однак різноманітні засоби вираження емпфаз зустрічаються також і в тих стилях писемного мовлення, які не мають емоційної забарвленості, наприклад, стиль наукової прози чи офіційно-ділового стилю [1, с. 25]. Незважаючи на досить пильну увагу лінгвістів до явища емпфаз, ще надто зарано стверджувати, що воно ретельно вивчене в усіх його лінгвістичних проявах у різних видах мовленнєвої діяльності – від політичних промов до художніх текстів, так само як і засоби збереження емпатичного ефекту висловлень при перекладі (у наступній статті – за англійської мови на українську).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лінгвістичне явище емпфаз невідмінно й протягом тривалого часу привертає до себе увагу фахівців з галузі мовознавства і перекладу. Слід зауважити, що наукові пошуки останніх років не тільки розширили сферу застосування терміну «емпфаза», а й призвели до необхідності його уточнення. Так, Н.О. Фаустова аналізує інтонацію як засіб вираження системи комунікативних значень, таких як тема, рема, контраст та емпфаза [2]; І.Б. Кондратюк зауважує, що явище емпфаз має свої вираження практично на усіх мовних рівнях, включаючи фонологічний [3]; Н.В. Денисенко та Н.Є. Мілько зазначають необхідність більш чіткого розмежування між поняттями емпатичні, емоційні та експресивні засоби [4, с. 62–83]; Т.Н. Жужгина-Аллахвердян розглядає питання емпатичної інверсії у ліричному поетичному тексті та її зв'язку з інтонаванням фрази з точки зору граматики, комунікативно-когнітивної лінгвістики, стилістики [5, с. 29–32]; І.І. Паров як трактує емпфазу як частину експресивного потенціалу синтаксичних одиниць у прозовому тексті [6, с. 10–16]; до питання зв'язку емоційно забарвлених лексичних одиниць і побудови граматичних конструкцій, зокрема, інверсійних, вдається З.Ю. Воронова, роблячи висновок, що емпфаза є суттєвим складником у створенні необхідного експресивно-емоційного настрою твору і може виражатися засобами на всіх мов-

них рівнях, що мають свою специфіку передачі іншою мовою [7, с. 130]; В.А. Діброва підкреслює, що категорія заперечення в офіційно-діловій комунікації має національно-культурну специфіку [8, с. 3]; А.Л. Котковець зазначає, що багатство мовних засобів підпорядковуються спільній меті – справити певне враження на читача, у тому числі, емфазою, яка є суттєвою складовою у створенні необхідного експресивно-емоційного настрою твору і може виражатися засобами на всіх мовних рівнях, що мають свою специфіку передачі іншою мовою. Врахування під час перекладу всіх особливостей англійських художніх творів є складною задачею, оскільки означає застосування креативного підходу під час здійснення художнього перекладу [9].

Метою статті є розгляд можливостей найефективнішого збереження у перекладацькій практиці емфатичної функції англійських висловлювань різних мовних рівнів – від фонетичного до синтаксичного з урахуванням когнітивного, стилістичного, прагматичного й комунікативно-функціонального підходів.

Виклад основного матеріалу. Емфаза (від грец. *emphasis* – виразність) – це напруженість мови, посилення її емоційної виразності, виділення, підкреслення в мові окремих елементів і смислових відтінків вислову за допомогою інтонації, повторення, звертань, запитань тощо [цит. за 10, с. 75].

Побудова емфаз стає можливою завдяки тому, що її граматична форма характеризується як денотативним (весь об'єм значень форми, за виключенням її емоційно-експресивного забарвлення), так і конотативним (ряд різного роду суб'єктивних значень форми – експресивності, і підвищення інтенсивності емоційного ефекту за допомогою образності й метафоричності) значеннями.

У глумачному словнику української мови термін «емфаза» пояснюється як підсилення емоційної виразності мови зміною інтонації та застосуванням різних риторичних фігур [11, с. 1398].

За Н.Д. Арутюновою [12, с. 189], підкреслення в мові окремих елементів й осмислення відтінків висловлювання досягається різними граматичними та лексико-синтаксичними засобами, а саме: 1) використанням особливих підсилювальних службових слів; 2) порядком слів, протилежним нейтральному; 3) особливими емфатичними конструкціями; 4) повторами й анафорою.

В англійській мові підсилювальним службовим словом частіше за все виступає дієслово *do*: *I've got to stop being such a snob about leather-bound books, he reminded himself. E-books do have their moments (D. Brown)*. Порядок слів, протилежний нейтральному, має назву інверсія. Інверсія в мові також є засобом підсилення емоційної виразності висловлення: *So began the most remarkable friendship of my life (J. Fowles)*; *So much you have guessed (M.R. James)*; *Suave and simple his life is (M. Beerbohm)*. До особливих емфатичних конструкцій відноситься ціла низка конструкцій, в яких емфаза накладається на слово чи словосполучення з певної комунікативної причини (логічної, контрастної, емотивної тощо): *All I ask is that you remain calm (J.K. Rowling)*; *It was not until the next morning that he was able to drag himself home (J. Collier)*; *What he said the third time I try to forget (J.K. Jerome)*; *But useless as I may be, count on me, now and always, as your friend (W. Collins)*.

Взагалі, переміщення синтаксичного елемента в нетипову позицію надає йому більшої комунікативної ваги й значення:

What a trap I was in (I Murdoch); *“There he is!” she said, pointing to me (I. Murdoch)*.

Прикметники та атрибутивні фрази, присвійні займенники, а також прислівники як правило, ставляться в емфатичних структурах з *as* та *though*: *But useless as I may be, count on me, now and always, as your friend (W. Collins)*; *Inexpressibly frightened as he was, he determined to take his candle and go down to Mr Abney's study, for the hour appointed for their meeting was near at hand (M.R. James)*; *I tell you I wouldn't be soiling my hands with it – thief and pirate's hands though they be (R. Sabatini)*; *Hers was a sometimes sad but always smiling happiness (I. Murdoch)*.

Як емфатичні, в англійських реченнях нерідко виступають додатки й предикативи: *What a night of misery I passed! (W. Collins)*; *What a tumultuous history their married life had been. (I. Murdoch)*.

Інверсія може виражатись у тому, що підмет в англійському реченні, виражений іменником (а не займенником), сполучується з подальшим емфатично виділеним елементом. Таким елементом може виступати:

А) обставина, включаючи відокремлену, зі словами з негативним значенням (*no, not until, hardly, never, seldom, little*): *And so ends the first act of the Castringham tragedy (M.R. James)*; *On either side of the entrance, like two stone statues, stood a pair of guards (D. Brown)*; *Never was such a miserable time known (W. Collins)*; *Hardly had she passed over the threshold when she collapsed and sank moaning on the carpet (B. Stoker)*.

Б) прикметник або фраза у синтаксичній функції предикатива з означальним прийменником *such* та *so*: *So precarious is solitude (I. Murdoch)*; *Neither good nor true did they look. (R. Sabatini)*; *Such was our petition, so far as I am able to describe it (W. Collins)*; *Such is destiny, and such is life (W. Collins)*.

В) частина дієслівного присудку із залежним елементом: *Tripping at the governess's side was a new pupil, the most exquisite little fairy you can conceive (W. Collins)*; *Here awaiting the gallows are none but the unfortunates who followed; those who had the honour to lead them go free (R. Sabatini)*.

Г) *Here, there* та декілька інших коротких прислівників і прислівникових часток зі значенням напряду: *Here are the particulars, as well as I can put them (W. Collins)*; *He went slowly along the road for a while: then there came over the crest of the hill a man tall and thin. I could see so much in the distance (B. Stoker)*; *м Out went his right arm, and the airman was slung round by the scruff of the neck, spilling his sack in the road (M. Beerbohm)*; *The dormitory door flew open and in came the other second-year Gryffindor boys, Seamus Finnigan, Dean Thomas and Neville Longbottom (J.K. Rowling)*; *On would come the launch, whistling, and on we would go, drifting (J.K. Jerome)*.

Д) порядок слів, інвертований в емфазу без будь-яких емфатичних синтаксичних елементів, як то, умовними підрядними реченнями з безсполучниковим зв'язком: *Had there been any particular reason why we should not have gone to sleep again, but have got up and dressed then and there, we should have dropped off while we were looking at our watches, and have slept till ten (J.K. Jerome)* чи окличними реченнями з дієсловом у стані subjunctive: *Be it so! Come what may! May all your wishes come true!*

Емфаза може бути також представлена повторами: *But she found me very English, very fascinating (J. Fowles)*; *I was tired, tired, tired of deception; tired of being deceived; tired of deceiving*

others; and most **tired** of all of being self-tricked, of being endlessly at the mercy of my own loins; the craving for the best, that made the very worst of me (J. Fowles); It was **many many** years since I had wept. (I. Murdoch); **Absurd, absurd**, he had always been **absurd** (L.M. Bujold); **All philosophies and all religions** – what are they but spiritual Tubes bored through the universe! (A. Huxley).

Особливим випадком, який фіксується переважно в художній літературі, є інтенсифікація самої емпізи за рахунок так званої конвергенції емпітичних елементів. Так, в одному реченні можуть бути двічі чи тричі вжиті емпітичні засоби або розташовуватись у послідовності речень, наприклад: *Then I realized that I **did despair**, I was in **despair**, nothing could be worse than this experience of **her absence and her silence** (I. Murdoch); **What there was now** was my relationship to Julian, stretching away still into the obscurity of the future, urgent and puzzling and historically dynamic, changing, it seemed, even from **second to second** (I. Murdoch); Dr. Bretton, **forgive** my hasty words: **do, do forgive** them (S. Bronte); **What impressed me** was some quality of that awful conversation itself, some **sense** of the **many many** years which had passed, a **sense** of the strength and texture of the cage. (I. Murdoch); **What she did become**, virtually, and not to put too fine a point upon it, was a tart (I. Murdoch); I **do** contend that if the play's right, **it's the actors** the public go to see, **not the play** (W.S. Maugham); **Oh do** stop going on about your jewels. They're all right. They're legally yours anyway. A wife owns her own jewellery. – The law isn't anything. **Oh I do** want them so, they're the only things I've got, I haven't got **anything else**, I haven't **anything else** in the world, I feel they're calling out to me – And the little ornaments, that stripy vase... – Priscilla dear, **do** stop raving (I. Murdoch); A puzzle within a puzzle, he was (L.M. Bujold); I don't need anything special. **All we really need** is to go home. No – come to think of it, I **do** want a favor (L.M. Bujold).*

Їх поєднання ще більше підсилює ефект емотивного впливу на адресата, діючи як на його психічну сферу «раціо», так і «емоціо».

Емпіза може реалізовуватись і на морфологічному граматичному рівні, е торкаючись синтаксичної структури речення. Втім, ефект від цього прийому не є меншим, ніж синтаксичний. Серед таких засобів вираження емпізи можна назвати використання:

А) присвійних займенників: *But whereas **his** was wittily immoral, **hers** was simply gross* (W.S. Maugham); *But **mine** is the power to be heard here...* (R. Zelazny); *But **hers** was a purer grief* (J. Fowles); *But my father's was an inspired guess* (J. Fowles).

Б) нетипового вживання ступенів порівняння (аналітична форма замість суплетивної тощо): *Madam, your laughter is **more soft** in mine ears than the singing of Bulbul in a Persian garden* (W.S. Maugham); *'You can't be **more sure** than I am,' laughed Arthur* (W.S. Maugham); *...but he carried with him, perhaps in spite of himself, an unsloughable air of high caste, of constant contact with the **nicest best** people, of impeccable upper-class taste in facial expression, clothes, vocabulary* (J. Fowles).

В) дієслів у subjunctive I: *The only thing I could do **was be** there for him and encourage him to draw upon the strength I knew he possessed* (R. Mead).

Г) вилучення частки *to* перед дієсловом і інфінітиві: *I thought all he'd done **was build** a lot of dungeons in Barcelona* (J. Fowles); *And the least I can do is **make** things easy for her* (I. Murdoch); *The first thing he does is **blow off** all the fairy dust*

(L.M. Bujold); *Well, if she wanted to look dainty, all she had to do was **stand** next to Sergeant Bothari* (L.M. Bujold).

Д) специфічне використання сполучника *but*: *The mortality might have been higher than it was **but** for Peter Blood* (R. Sabatini); *What **but** ruin and disaster could be the end of this grotesque pretension?* (R. Sabatini).

Не слід ігнорувати й фонетичні засоби емпізи – від звукового набору до інтонації [3, с. 60–61].

Під час перекладу, крім денотативного та конотативного компонентів змісту, необхідно також враховувати прагматичний компонент. Спираючись на визначення, що адекватний переклад – це переклад, який викликає в іншомовного одержувача реакцію, яка співпадає з комунікативною установкою, тобто з метою висловлювання відправника, перекладач повинен виконати прагматичну адаптацію тексту оригіналу. Перед застосуванням тих чи інших трансформацій перекладач використовує прагматичний аналіз, який дозволяє визначити, яка інформація може бути вилучена або видозмінена при перекладі. Оскільки реципієнт оригінального тексту й реципієнт перекладу мають, як правило, різний мовний досвід, різну етнічну ментальність та різні фонові знання, досягнення комунікативної мети в перекладі вимагає прагматичної адаптації з врахуванням особливостей мови, ментальності й фонівих знань реципієнта перекладу. Одне із завдань перекладача полягає в забезпеченні зрозумілості тексту перекладу вторинним читачам, що може досягатися за допомогою прагматичної адаптації. Власне прагматично зумовлені трансформації уможливають високоякісний результат роботи перекладача – комунікативно-прагматичну рівноцінність первинного та цільового текстів.

Одним із засобів вираження лексичної емпізи в англійській мові є підсилювальне дієслово *do*. Слід зауважити, що воно має емпітичний характер лише у стверджувальних реченнях, а в заперечних реченнях виступає засобом вираження заперечення: *I **do so** recognize that change cannot happen overnight* (R. Reagan) – *Безсумнівно, я усвідомлюю, що зміни не відбуваються так швидко*.

За допомогою такої емпітичної конструкції можна виділяти будь-який член речення. У цьому випадку виділяється дієслово з метою підкреслення впевненості політика в тому, про що він говорить. Щоб зберегти емпітичну забарвленість довелося застосувати граматичну трансформацію заміни, тобто при перекладі частку *do* передати прислівником *безсумнівно*. При перекладі емпітичних конструкцій з частками *do*, застосовується перекладацька трансформація, щоб зберегти напруженість, динамічність мови оригіналу та прагматичну спрямованість оригіналу. Дієслово *do* передається за допомогою використання таких прислівників як *дійсно, безсумнівно, напевне, безумовно*.

Ще одним способом вираження лексичних емпітичних конструкцій є вживання вставних емпітичних слів (прийом експлетиву): *There is a difference, **however**, between leading a coalition of many nations and submitting to the objections of a few* (F. Roosevelt). – *Однак існує різниця між управлінням багатонаціональною коаліцією й підкоренням протестів меншості*. У цьому реченні емпітичне *however* знаходиться в постпозиції та виділяється комами. При цьому *however* означає протиставлення тому, про що говорилось раніше або що витікає з контексту, і перекладається допустовим *однак*.

Непростий випадок для перекладацьких рішень становлять англійські вставні конструкції із запереченням: *And **whatever***

you voted for, you did not vote for failure (R. Reagan). – *І за що б ви не голосували, ви не голосували за провал.* При перекладі цієї емфатичної конструкції в українській мові було доцільно вжити два заперечення, у той час як в англійській мові в одному реченні можливе лише одне заперечення. Тому частину *and whatever you voted for* передається як *і за що б ви не голосували*, що робить речення більш стилістично забарвленим.

Одним із засобів емфазі в англійській мові є емфатичні конструкції прикметник + неозначений артикль: *But such an approach won't solve the problem, and our goal is to quicken the day when we restart lending to the American people and American business and end this crisis once and for all (D. Trump)* – *Але навіть такий підхід не вирішить проблему, і нашою метою є приблизити той день, коли ми відновимо об'єми кредитування комерційними банками американських та американський бізнес та закінчимо цю кризу раз і назавжди.* При перекладі цієї конструкції було застосовано граматичну трансформацію вилучення, а саме – вилучення артикля. Але втрату вдалося компенсувати, додавши слово *навіть*. Артикль, як частина мови, відсутній в українській мові. Для системи англійської мови характерною є категорія означеності/неозначеності використовуваних іменників. Для вираження такої категорії вживаються артикли *a, an, the*, тоді як в українській мові для підкреслення означуваності предмета чи явища існують вказівні займенники *цей, той і т. д.* Словосполучення *such an approach* замінили на *навіть такий підхід*, що дозволили зберегти стилістичне навантаження висловлення.

Емфатичну функцію мають конструкції *neither ...nor, either ...or, more... than ever: Since September 11, our intelligence and law enforcement agencies have worked more closely than ever to track and disrupt the terrorists (G. Bush).* – *Для того, щоб вислідити та знищити терористів, починаючи з 11 вересня, наша розвідка та правоохоронні органи працювали тісніше, ніж будь-коли.* Тут конструкція *more closely than ever* несе стилістичне та емфатичне навантаження. При перекладі її доцільно передати як *більш тісно ніж, будь-коли* та розташувати в кінці речення, тобто застосувати перестановку з метою збереження тема-рематичної організації української мови, що відрізняється від принципів побудови англійських речень. Схожою за змістом є конструкція *too ... to*.

Засобом досягнення емотивності є емфатичні повтори: *And for all the problems we're going through right now, we still have the best workers on Earth, we've got the finest universities on Earth, we've got the best entrepreneurs on Earth. We've got the freest, most vibrant economy on Earth (B. Obama).* – *І не дивлячись на всі проблеми, з якими ми зараз стикаємося, у нас досі найкращі працівники на планеті, у нас найкращі університети на планеті, у нас найкращі підприємці на планеті. У нас найбільш незалежна й найбільш динамічна економіка на планеті.*

У промові повтор *we've got* сприяє приверненню уваги реципієнта до важливих для американців тем (*universities, entrepreneurs, economy*), які Б. Обама гіперболізує, використовуючи найвищий ступінь порівняння прикметників *the best і the finest*, закінчуючи кожну частину складносурядного речення повтором *on Earth*, який підсилює цю гіперболізацію. Для збереження згаданого ефекту при перекладі були також використані повтори слів *у нас, на планеті* та найвищий ступінь порівняння прикметників.

Отже, перекладач має справу з повторами лексем. Зовсім інша ситуація виникає внаслідок використання повторів частин слів. Префіксація й суфіксація є найпродуктивнішими способами словотворення в англійській мові, завдяки чому знаходить вираження її приналежність до найбільш аналітичних мов світу.

Під час своєї партійної промови президент використовує повтор префікса *out-*, який підкреслює неперевершеність та перевагу американського народу (*out-working, out-educating, out-competing*), а також підсилювальний повтор *that's who we*, який створює передумови для підтвердження цих якостей. Повтор *we do not fear* створює сприятливу атмосферу для сприйняття реципієнтом дієслів *give up* та *quit*: *We got here by rewarding the values of hard work and responsibility, and by investing in our people, and making sure that economic growth happened from the bottom up – middle-class families and small business owners. We did it by out-working and out-educating and out-competing every nation on Earth. That's who we are. That's who we need to be. That's who we are as a country. We are Americans. We do not give up. We do not quit. We do not fear the future – we shape the future.* – *Ми зібралися тут, щоб вшанувати значення важкої праці і відповідальності, для інвестування в наш народ та запевнення в тому, що економічне зростання відбувається з самого низу – від родин середнього класу й власників малого бізнесу. Ми робимо це для того, щоб бути кращими в роботі, освіті й конкуренції серед інших країн світу. Це те, ким ми є. Це те, ким ми повинні бути. Це те, чим є наша країна. Ми – американці. Ми не здаємося. Ми не виходимо з гри. Ми не боїмося за майбутнє – ми будемо майбутнє.*

При перекладі замість герундію *out-working, out-educating, out-competing* вживається складений іменний присудок *щоб бути кращими в роботі, освіті й конкуренції*, тобто використовується граматична трансформація – заміна (частини мови на підрядне речення) через відсутність в українській мові такої частини мови, як герундій. Фразу *that's who we* доцільно перекладати не *це те, хто ми є*, а *це те, ким ми є*. В останньому реченні в оригіналі було використано антитезу, яка збереглася під час перекладу.

Часто емфатичні повтори вживаються з антитезою для вираження ще більшої емоційності, наприклад: *Americans are a free people, who know that freedom is the right of every person and the future of every nation. The liberty we prize is not America's gift to the world, it is God's gift to humanity (B. Obama)* – *Американці – вільні люди, які знають, що воля – це право кожної людини і майбутнє кожної нації. Свобода, яку ми так високо цінуємо, – це не дар Америки світу, це дар Бога всьому людству.* У цьому реченні підкреслюється важливість свободи для Америки та людства загалом. Під час перекладу емфатична завантаженість зберігається. Для ще більшого ефекту емфатичні повтори часто вживаються разом з антитезою, яка полягає у зіставленні протилежних думок або образів для посилення враження.

Лексичні емфатичні конструкції, які для надання враження використовують певні слова та словосполучення, при перекладі на українську мову в більшості випадків не потребують застосування трансформації. Під час перекладу конструкцій з вживанням вставних слів застосовується граматична трансформація перестановки, коли вставне слово знаходилося в постпозиції. Під час перекладу воно виноситься на препозицію.

Під час перекладу конструкцій типу *such ... a, what ... a, more ... than ever* також використовується граматичні трансформації (вилучення, перестановка, додавання). Під час передачі речень із використанням емпатичних повторів часто використовується заміна. Під час перекладу окличних речень із дієсловами в умовному способі використовуються граматичні трансформації членування речення та додавання.

Під час перекладу емпатичних конструкцій з використанням абсолютної форми присвійних займенників через відсутність українській мові цього феномену доводиться застосовувати різноманітні трансформації. Використовуючи граматичні трансформації додавання, заміни та лексичних трансформацій смислового розвитку та конкретизації вдається передати емпатичну насиченість висловлювань: *Yesterday is not ours to recover, but tomorrow is ours to win or to lose (B. Obama) – Ми не можемо змінити минуле, але саме від нас залежить чи вдасться нам змінити наше майбутнє на краще, чи ні.*

Вживання модальних слів і виразів також є надзвичайно сильною емпатичною конструкцією як в англійській, так і в українській мові.

Аналіз мовного матеріалу дав підстави для наступного висновку: лексичні емпатичні конструкції, які часто вживаються зі словами, що самі по собі звучать емоційно та екстенсивно, у більшості випадків впливають на емоційну сферу реципієнтів. Граматичні емпатичні конструкції завдяки порушенню порядку слів та вживанню незвичних граматичних конструкцій справляють вплив на раціональне, розумове, сприйняття слухачів. А лексико-граматичні конструкції можуть впливати як на емоції, так і на розум реципієнтів.

Переклад більшості лексичних емпатичних конструкцій не потребує перекладацьких трансформацій. Однак в окремих випадках перекладачеві все ж доводиться застосовувати перестановку, вилучення, додавання або заміну через те, що англійська мова належить до групи аналітичних мов і тяжіє до компресії, у той час як для української мови характерними є синтетичні засоби емпатичності.

Для перекладу граматичних емпатичних конструкцій, навпаки, необхідно використовувати численні трансформації. Причинами таких дій є: розбіжності у побудові речень в англійській та українській мовах. Так, англійська мова має встановлений порядок слів і вже його порушення є одним зі способів вираження емпатичності (інверсія). В українській мові порядок слів вільний, тому під час перекладу неможливо уникнути прийомів перестановки (18 %), додавання (25 %), вилучення (6 %) й антонімічного перекладу (15 %). Для компенсації цієї розбіжності актуальними також залишаються прийоми заміни структури речення (6 %) або його членування (3 %); розбіжності в наявності частин мови. Аломорфізм виявляється у відсутності в українській мові артикль та герундію, які дуже часто використовуються для посилення експресивності. У цьому випадку перекладачеві не уникнути конкретизації (6 %), цілісного перетворення (9 %), смислового розвитку (6 %) і замін (6 %).

Для перекладу лексико-граматичних емпатичних конструкцій, які полягають у наявності в реченні подвійного заперечення, характерним є використання антонімічного перекладу.

Висновки. Аналіз корпусу фактичного матеріалу показав, що емпатично марковані елементи є характерним для усіх мовних рівнів – від фонологічного до синтаксичного, що уможли-

влює її широке використання в ієрархії мовних засобів емоційного впливу на адресата повідомлення.

Механізм перекладу емпатичних конструкцій на українську мову включає декілька етапів: визначення перекладацьких трансформацій, необхідних для передачі змісту повідомлення, врахування розбіжностей у мовних системах, а також виявлення прихованих смислів висловлення, причин використання емпатичних конструкцій та тих інтенцій, яких прагнув досягти мовець.

Отже, при тому, що феномен категорії емпатичності привертає до себе увагу дослідників вже не перше десятиліття, ще зарано стверджувати, що питання проявів емпатичності як засобу стилістичного впливу вивчене досконало і до самого кінця з'ясовані всі аспекти цього багатопланового явища. Новітні доробки в галузі прагматики, комунікативної лінгвістики й когнітології надають новий інструментарій для поглибленого вивчення емфазі в усьому розмаїтті її проявів у мовленнєвій діяльності людини та уможливають її якісне стилістичне відтворення у міжкультурному обміні.

Література:

1. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика. Волгоград : Перемена, 1997. 139 с.
2. Фаустова Н.А. Интонационное выражение иллокутивных значений (на материале русского, французского и английского языков) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Москва, 2009. 24 с.
3. Кондратюк І.Б. Рівні реалізації емпатично маркованих одиниць в англійській мові. *Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблем перекладу* : тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції пам'яті доктора філологічних наук професора Д.І. Квеселевича (1935–2003). ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Харків, 15 травня 2015 р. С. 60–63.
4. Денисенко Н.В., Мілько Н.С. Емфаза як загальнолінгвістичне і перекладаознавче поняття. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2015. Вип. 73. С. 61–64.
5. Жужгина-Аллахвердян Т.Н. Эмфатическая инверсия в структуре лирического текста. *Научные записки НДУ им. М. Гоголя. Филологические науки. Книга 1. Проблемы грамматики та синтаксису*. 2017. С. 28–33.
6. Паров'як І.І. Експресивний потенціал синтаксичних одиниць у німецькомовному постмодерністському прозовому тексті : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Чернівці, 2015. 20 с.
7. Воронова З.Ю. Відтворення в українських перекладах емоційно забарвлених англомовних лексичних одиниць та граматичних конструкцій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2018. № 36. Т. 2. С. 128–130.
8. Діброва В.А. Мовні та мовленнєві засоби вираження заперечення в англійському та українському офіційно-діловому дискурсі : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.15. Київ, 2011. 22 с.
9. Котковець А.Л. Особливості перекладу емфазі в англомовних художніх текстах. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2015. Вип. 73. URL: <https://www.sworld.com.ua/index.php/tu/philosophy-and-philology-411/linguistics-and-foreign-languages-in-the-world-today-411/10731-411-0869>.
10. Мосейчук О.М. Системні та функціональні особливості англомовних одностовних ідіом (на матеріалі сучасного публіцистичного дискурсу) : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04. Харків, 2009. 219 с.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ : Перун, 2003. 1440 с.
12. Арутюнова Н.Д. Проблемы морфологии и словообразования (на материале испанского языка). Москва : Языки славянских культур, 2007. 288 с.

Fadieieva O., Yavtushenko K. The problem of conveying the emphatic function in translation of English texts

Summary. The article has been devoted to the description of the ways of conveyance of emphatic constructions from English into Ukrainian language. In speech, emphasis is usually realized in the emotional structures, which are naturally perceived in their opposition to neutral structures. One of the ways to attract readers' or audience's attention to particular information is to emphasize its certain parts or fragments. According to the means which create emphasis, such constructions as lexical, grammatical and lexical-grammatical constructions are been distinguished. Emphasis is built due to the fact that that its grammatical form is characterized by both denotative and connotative meanings. A number of constructions can be referred to particular emphatic structures, in which the emphasis is superimposed on a word or phrase for a particular communicative reason (logical, contrasting, emotional, etc.). The use of emphatic structures is characteristic not only for the belle-lettres and publicist functional styles of speech but also for scientific and official which says in favor of the universality of the emphatic category.

In order to strengthen the emotional and psychological impact a variety of emphatic constructions are used by speakers. While translating into Ukrainian language translators should not only convey the essence of the message but retain pragmatic influence on recipients. So the lexical emphatic

structures that are often used with words which are emotional and extensive on their own, in most cases affect the emotional sphere of recipients. Grammatical emphatic constructions, due to violation of the order of words and the use of unusual grammatical constructions, influence the rational, mental perception of the listeners. Lexical-grammatical constructions can affect both the emotions and the minds of recipients. The mechanism of translation of the emphatic structures into the Ukrainian language includes several stages: defining translation transformations necessary to convey the message content; taking into account differences in language systems, as well as revealing hidden meanings of utterances, reasons for using the emphatic structures and the intentions of the author.

Conveyance of the vast majority of lexical emphatic constructions does not involve translation transformations. But in some cases the translator should use transposition, omission, addition or substitution, because of the differences in structures of English and Ukrainian languages. While translating a wide range of transformations is used because of the differences in the sentence structures and different parts of speech. To translate lexical-grammatical emphatic constructions such approach as antonymic translation is applied.

Key words: emphasis, emphatic function, emphatic construction, translation transformation, lexical unit, lexical-grammatical construction, grammatical construction.